

Ressons d'una civilització perduda

LLUÍS-ANTON BAULENAS

ASSAIG

Carles Soldevila,
Fulls de dietari (una antologia).
Tria i edició de Núria Santamaria.
EDICIONS 62. Barcelona, 2004.

El Grup 62 ha decidit ressuscitar l'antiga *Biblioteca Selecta* a base de recuperar-ne textos antics i introbables (*Operació Viaducte*, de Joan Vila Casas, entre d'altres) i d'incorporar-hi textos nous. En aquest darrer cas, la idea és oferir autors importants del segle XX d'abans de la Guerra Civil, poc o molt oblidats. I aquí és on entren en acció els *Fulls de dietari*, de Carles Soldevila (Barcelona, 1892-1967). De fet, el més lògic hauria estat que apareguessin a l'Editorial Empúries, on ja se'n van publicar les memòries fa un parell d'anys (*Del llum de gas al llum elèctric*) però, tal com està el panorama editorial català, no ens queixarem pas. L'important és que s'hagin publicat. Es tracta d'una antologia feta de cap i de nou dels articles que amb aquest títol, *Fulls de dietari*, va publicar Soldevila al diari *La Publicitat* entre el 1922 i el 1934. La selecció i el pròleg han anat a càrrec de Núria Santamaria, que n'ha triat 280.

La recuperació del Soldevila periodista és molt interessant ja que no hem d'oblidar que aquest autor va ser una mena de crac mediàtic, d'agitador cultural. Ara segur que estaria triomfant a la ràdio i a la tele, igual que en la seva època ho va fer en els mitjans escrits (de tota mena, incloent-hi revistes femenines), en el teatre (té un gran èxit, que moltes companyies d'aficionats encara representen: *Civilitzats, tanmateix*) i en la narrativa (és autor de les bones novel·les *Fanny* i *Valentina*).

Com la de tants d'altres, la carrera de Carles Soldevila es va escaparç d'arrel amb la Guerra Civil. Es va exiliar ja l'any 1937 i va tornar a principis dels 40. Va mantenir una presència pública discreta, però no pas nul·la. I tot i això, la seva obra i la seva figura, tenint en compte la importància que havien tingut, han estat gairebé esborrades de la memòria col·lectiva. D'aquí l'encert d'aquesta recuperació. Molt més quan aquest autor, noucentista de cap a peus, és dels intel·lectuals d'aquesta tendència que va capbussar-se més i amb més interès en la vida real i quotidiana que l'envoltava. Soldevila era un noucentista enamorat del periodisme i de la immediatesa que comporta, contràriament a les col·laboracions als diaris de figures com ara Carner i D'Ors, preocupats bàsicament per la perfecció formal o l'exposició d'idees.

BURGESIA CULTA I CATALANISTA

Soldevila no és tan distanciat ni elegant com correspondria. En la Catalunya ciutat dels noucentistes hi busca la burgesia nadiua, distingida, culta,

catalanista. I sovint no la troba, cosa que l'exaspera. I llavors s'arromanga i es posar a renyar a tort i dret. Tan aviat s'indigna amb "un gros industrial o un magne rendista que censuren amb veu poderosa i amb lèxic vehement les vicissituds de l'hora. Ells ho acabarien tot a cops de sabre o a puntades de peu. No admeten transaccions ni paliatius [...] -Escolti, ja ha votat, vostè? -No!- us respon gairebé com si li haguéssiu atribuït un acte delictiu [...]". I aleshores, en sentir aquesta sortida, us és difícil d'abstenir-vos de dir que té una mentalitat de salvatge i que els malastres que li ocorren són poca cosa envers els que fóra just que li esdevinguessin" (fragment del 30-XI-1931), com s'enfada amb la indisciplina i el recel populars envers l'autoritat: "Si aquest recel no desapareix, si la traça i l'energia dels de dalt, combinat amb la bona fe dels de baix, no torna a donar una autoritat de fet a l'urbà de la cantonada, al policia, a l'alcalde, al governador, no es consolidarà el règim. Ni aquest ni cap altre" (28-I-1932).

Soldevila, home culte i educat, un dandi, no tenia problemes a treure's el frac i els guants i baixar a comentar la brutícia i, sobretot, el desordre de la societat que li havia tocat viure. I si calia, demanava el vot per l'Estatut d'una manera clara i contundent, en-

CARLES SOLDEVILA ÉS EL SEGON COMENÇANT PER LA DRETA

cara que fos per exigir que, l'endemà del plebiscit, el que calia era posar-se a treballar i deixar d'escampar fum amb les qüestions que avui en diríem *identitàries*: "A votar l'Estatut, catalans! L'Estatut, o no és res o és el pòrtic d'una nova vida política en què no caldrà cantar tants himnes, ni ballar tantes sardanes" (2-VIII-1931, dia de la votació, cosa que ens demostra que en aquella època es podia demanar el vot fins al mateix tancament dels col·legis electorals). Davant d'aquestes manifestacions, ens hauria agradat força de seguir el que el canvi de règim provocava en una persona culta i d'ordre, però alhora moderna, com ell.

L'antologia de Núria Santamaria ens estalvia de conèixer l'opinió de Soldevila sobre, per exemple, les eleccions municipals del 12 d'abril del 1931, que van enderrocar la monarquia, sobre la proclamació de la República, el 14 d'abril del mateix any. O, sense anar més lluny, sobre el bilingüisme, introduït oficialment a les escoles el 29 d'abril. Però ja se sap que una antologia sempre és un compromís i un risc.

Núria Santamaria, en qualsevol cas, ha dividit els dos-cents vuitanta articles per temes, cosa pràctica i d'agrair.

Llegint aquests fulls de dietari de Carles Soldevila, igual que quan es fulleja un diari antic, es té la sensació forta, pregona, d'entrar al túnel del temps. Per la senzilla raó que, a diferència d'un llibre d'història, que pot informar-te dels mateixos fets, un diari funciona des de la immediatesa. I per tant, setanta o vuitanta anys més tard, continua oferint-te-la exactament igual, com si la vida s'hagués quedat congelada. En el moment que tu hi entres, aquest glaç es fon i reapareix davant teu l'alè vital d'un moment passat, amb tota la seva força. Molt més si es tracta d'articles com els de Carles Soldevila, precursors de la columna diària que observa el món amb uns altres ulls, els ulls del fotògraf que quan enquadra el protagonista de la foto, enfoca el balcó que li ha quedat darrere, en segon pla. L'interessant és l'home que, amb samarreta *imperio* seu en l'esmentat balcó en aquell dia xafogós d'estiu, i s'està menjant una sándria totalment aliè a la intromissió descarada de l'objectiu de la càmera fotogràfica. Soldevila, i avui, per exemple Espinàs, fan això: enfoquen cap a una altra banda i ens ofereixen situacions concretes, vives, i defugen sovint el comentari dels grans titulars de la jornada. Per una altra banda, a diferència de, per exemple, Josep Pla, Soldevila aporta una visió profundament ciutadana, barcelonina, noucentista.

DIFERÈNCIES ENTRE PLA I SOLDEVILA

Soldevila parla de la ciutat des del punt de vista d'aquell que s'hi troba instal·lat, Pla, en canvi, ho fa des dels ulls del foraster. Unes vegades li agradarà més i unes altres menys, però és l'esguard del de fora. En qualsevol cas, cal recordar que Pla admirava molt Soldevila. I en el retrat que li va dedicar no es va poder estar de dir que aquests *Fulls de dietari* havien ensenyat "una mica a tothom a escriure amb claredat i amb gràcia".

No gosariem afirmar tant, però que els escrits de Soldevila traspuen una intel·ligentíssima manera de combinar la circumstància i la contingència és evident. I a partir d'aquí és d'on pot proclamar-se el seu mestratge sobre escriptors catalans contemporanis que escriuen a la premsa. Quan Soldevila comença un article dient "En un diari belga, en *La Gazette de Bruxelles*, trobo una caricatura que fa meditar una mica. Hi veieu una mare que..." (4-XI-1922) o dient "Acabo de llegir que una societat pedagògica de París s'ocupa d'escatir aquest punt: Convé que els pares dobufetades als seus fills?" (5-VII-1925) o quan ens parla de Greta Garbo a partir d'una notícia apareguda "en un diari italià" (21-XI-1931) ens està oferint, sense anar més lluny, uns començaments que podria signar el mateix Quim Monzó, que ens té acostumats des de fa anys al seu repàs irònic i sempre instructiu de la premsa mundial (incloent-hi aquests darrers anys, la de la xarxa cibernètica).

Per tot plegat, aquesta edició de l'antologia de *Fulls de dietari*, de Carles Soldevila, completada amb una rigorosa *prèvia* de l'antologista, Núria Santamaria, es pot qualificar de gran encert.

ASSAIG

Nostàlgia de Dante

PAU DITO TUBAU

Osip Mandelstam, *Coloquio sobre Dante.*
Traducció de Selma Ancira.
EL ACANTILADO. Barcelona, 2004.

De la mà de la mexicana establerta a Barcelona Selma Ancira, especialista en literatura russa moderna i traductora al castellà de bona part dels prosistes russos de renom que van de Puixkin a Nina Berberova i Víctor Pelevin, es publica un dels assajos sobre poesia més interessants i originals de la primera meitat del segle XX: les heterodoxes opinions del poeta rus Osip Mandelstam sobre la *Comèdia* de Dante.

La tendència a projectar el propi rastre sobre les paraules i els objectes més enllà dels objectes mateixos, quan no de conformar-los a la mesura de les pròpies obsessions, és bastant comuna entre poetes de mirada aprofundida o idiosincràtica. El magnífic assaig de Mandelstam sobre la *Comèdia* és un cas exemplar d'aquesta tendència: tot i que el tema sigui l'obra de Dante, bona part de la poètica que en resulta s'acosta, fins a atorgar-hi consistència, a la del rus, gairebé com a preparatori dels extraordinaris poemes continguts als *Quaderns de Voronezh*, en què el poeta desterrat convoca la nostàlgia per la cultura universal i evoca els mestres antics amb una màxima afortunada: "No comparis, allò que viu no és comparable".

Mandelstam no només va aprendre italià per llegir Dante, sinó que va quedar fascinat per la peculiar prosòdia italiana i es va identificar amb els avatars biogràfics del de Florència. Contra la idea que l'elaboració formal de les tercines i l'estructura dels cants resultaven d'una mena de retòrica de motllo amb filosofia escolàstica, va defensar que el principi rector de l'obra era la "monstruosa seguretat" de l'instint, i que la forma i els conceptes, en tot cas, servien més aviat com a instruments d'extracció de realitats que com a carcasses circumdants. Idees com la plasmació del pensament en imatges mutables que s'encadenen i es llancen les unes a les altres, o la de "metàfora heraclitiana", capaç de subratllar la fluïdesa de les coses per després desaparèixer, són ja clàssiques del gènere i defineixen el caràcter elusiu d'un poeta que era capaç de sentir la terra negra ressonant-li a la veu.

Mandelstam va ser una mena de germà gran i de punt de recolzament tant vital com líric dels daltabaixos de Paul Celan amb independència que el descobrí quan el primer ja havia mort. Hi compartia la facilitat per aprendre llengües, l'herència familiar jueva i el sentiment de persecució i exili en un segle XX empès per la massificació de la barbàrie, però sobretot unes imatges de colors candents i exuberants combinades amb un rerefons cultural prou dens per encabir-hi referents poètics, filosòfics i teològics de diverses èpoques sota una tonada adolorida i disgregada al caire del calfred, com si fossin els receptacles tràgics del destí material i metafísic del seu temps, un desterrat a Voronezh per l'estalinisme, l'altre endolat i gairebé emmudit pel pas del nazisme, tots dos marcats pel pes dels totalitarismes i els abusos a particulars i minories. De la seva obra, només podem llegir en llengua catalana una trentena de poemes traduïts per Jacint Bofias en una antologia de poesia russa contemporània, una presència massa migrada atesa la importància de la seva poesia.